

Kleur als instrument bij nieuwbouw en herstructurering

Slotervaart **kleurt**

Beata Franso

Kleur is een belangrijk aspect van de openbare ruimte van de stad. Kleur heeft sociale impact evenals een groot ordenend en vitaliserend vermogen en is daarmee een belangrijk element voor het besef van ruimte en plek, van je thuis voelen in de omgeving. Kleur is daarom een belangrijk instrument bij nieuwbouw en herstructurering. Dit artikel analyseert de toepassing en effecten van kleur in de grootschalige herstructurering van stadsdeel Slotervaart.

Stadsdeel Slotervaart in Amsterdam West sloopt en vernieuwt, dat is duidelijk. Heel Nieuw West is sonderhevig aan grootscheepse herstructurering, verwoord in de ontwikkelingsvisie Parkstad 2015, die is opgesteld door de stadsdelen en corporaties. Ik werk in Slotervaart op het Ateliercomplex Nieuw en Meer en fiets er dagelijks doorheen. Met enorme vaart worden vooral oude portiekwoningen gesloopt en nieuwe woningen en bedrijfsensembles teruggebouwd. Meer variatie in woningtypen en functies, en daardoor grotere variatie in typen bewoners is de bedoeling. Het vele groen en water wordt gewaardeerd en blijft behouden en daarmee ook het stratenplan. Waar de bouwblokken stonden, worden min of meer op dezelfde plek nieuwe woningen teruggebouwd. Het is bijzonder mooi om te zien dat de plekken waar voorheen blokken deprimerende portiekflats stonden, nu met groot gemak worden ingenomen door nieuwe, moderne bebouwing.

Aan de hand van een aantal nieuwbouwprojecten en de wooncomplexen Jatopa en deMeester in het bijzonder, wil ik de volgende vragen beantwoorden: Hoeveel kleur krijgt de nieuwe openbare ruimte van Slotervaart? En krijgt de veelzijdige culturele en etnische bevolkingsamenstelling gezicht?

JATOPA: EIGENTIJD EN INGETOGEN KLEURGEbruik

Jatopa van Köther, Salman Koedijk Architecten uit Amsterdam is een ensemble van vijf bouwblokken waarin appartementen, eensgezinswoningen, bedrijfsruimten en garages verenigd zijn. Gelegen in noordelijk Overtoomse Veld heeft het grootstedelijke allure. Het ligt tussen de oude stad aan de oostkant van de Ring en de westelijke tuinsteden. De bouwmassa's die het geheel vormen, zijn in hoogte en lengte verschillend en er worden diverse kleuren baksteen toegepast, zoals donker bruin, zwart, rood, terracotta en oker.

Het kleurgebruik is ingetogen en prettig door de natuurlijke uitstraling. De kozijnen en deuren zijn veelal grijs. Het complex oogt eigentijds, anno nu, maar ook netjes en keurig. Het gebruik van diverse kleuren baksteen met neutraal gekleurde kozijnen en deuren is al jaren trend in Nederland. Dit is zelfs weer helemaal terug sinds de Amsterdamse School, en mijns inziens ook gelieerd aan het traditionalisme en dus qua kleur- en materiaaluitdrukking ook verbonden met de herleefde interesse voor jaren dertig bouw.

Bijzonder aan het project zijn de geornamenteerde reliëflateien en andere betonelementen die zijn ontworpen door Studio Job uit Eindhoven. Ze hebben diverse thema's zoals flora, fauna, sport, ambachten, gereedschappen en verzamelingen. De betonkleur is grijs en een lichte bentheimer zand-

steenkleur. Ze bieden een subtiele visuele verrijking. De bouwblokken ogen als rustige bakens in de wijk, zonder al te veel aandacht te vragen. De gesloten gevels bieden aan de straatzijde geen ruimte voor schotelantennes die elders in Slotervaart rijkelijk aan de gevels hangen. Van een afstand worden de subtiele reliëfs gewone grijze betonlateien en ogen de kolossale bouwblokken minder spannend.

TRENDVOLGEND EN RISICOLOOS KLEURGEBRUIK

Bij de meeste nieuwbouw wordt weinig of geen toegevoegde kleur toegepast zoals verf. De kleur van bakstenen, glas- en zinkpanelen overheerst, dus grijzen, bruinen, zwarten en beiges. De toegevoegde kleuren van de voormalige portiekwoningen – oneerbiedig gezegd de opleukkleuren – verdwijnen volledig. Portiekwoningen die niet gesloopt worden maar gerenoveerd, worden 'ontkleurd': de rode baksteen blijft over met wederom neutrale witten, grijzen, zwarten en glas.

Nederland is bij uitstek een baksteenland. Een baksteenfabrikant heb ik eens horen zeggen dat ten tijde van economische hoogconjunctuur vooral donkere stenen worden verkocht, in crisistijd vooral de lichte kleuren. De nu opgeleverde projecten zijn ontstaan ten tijde van de economische groei: donkerdere bakstenen zijn duidelijk favoriet.

Met een minder positieve bril kun je de overdaad aan bruine baksteen met neutrale kozijntinten ook saai en weinig gedurfd noemen. Niet speels of vitaliserend. Het lijkt op trendvolgend risicoloos ontwerpen. En ook op het bewust doorzetten van de kleur- en materiaalluitdrukking van de Amsterdamse Schoolarchitectuur van de andere kant van de Ring: het Mercatorplein (Berlage). Maar dan zonder de sculpturaliteit ervan. Er is aansluiting met de binnenringse stadsdelen, dat dan weer wel. Het is een omschreven doel: Slotervaart als meest oostelijk gelegen deel van Nieuw West meer bij de centrale stad Amsterdam te betrekken en dus een hoogstedelijk leefmilieu te verschaffen.

DEMEESTER: KLEURRIJK

Het woningbouwensemble deMeester, direct aan de Ring West, aan de noordkant van de Derkinderenstraat is een eigenzinnig complex ontworpen door SeARCH architecten uit Amsterdam. Omgeven door portiekflats, die voor een deel gesloopt gaan worden en gedeeltelijk behouden zullen blijven, lijkt het zich van een afstandje op een prettige manier in het straatbeeld aan te passen. De donkere kleur baksteen, voorgeschreven door de supervisor van het gebied, is direct ontleend aan het ernaast gelegen complex dat is ontworpen door DKV architecten.

BOMENTAAL EN PUCCINIMETHODE

Stadsdeel Slotervaart heeft recent het boekje 'Bomentaal' uitgegeven, over de ontwerpprincipes van het karakteristieke groenbeeld in de straten en woonwijken van de Westelijke Tuinsteden. Het maakt de oorspronkelijke ontwerpprincipes toegankelijk voor ontwerpers in deze tijd en bevordert het behoud van het karakteristieke groenbeeld voor de toekomst. Vanwege de concrete toepassingsmogelijkheden die het biedt voor ontwerp en beheer, hebben verschillende stadsdelen zich inmiddels enthousiast getoond om ook met de Bomentaal te gaan werken.

Ook heeft de wethouder van Slotervaart het convenant tegen de versnippering van de ruimte ondertekend, de zogenaamde Puccini-methode, waarin een reeks concrete aanbevelingen staan om de uitvoeringskwaliteit van de Amsterdamse openbare ruimte te verbeteren door herkenbare duurzame inrichting. Het gaat vooral om de materialisering die gebruikt worden voor 30 en 50 kilometer rijbanen, voetgangerszones, fietspaden en parkeervakken. Beide aspecten, groen en de bestratingen, zijn natuurlijk van groot belang voor de kleurkwaliteit van Slotervaart.

Bij benadering wordt duidelijk dat deMeester meer te bieden heeft: de donker antracietgrijze bakstenen gevels met oranjebruine plint aan de buitenzijde (waarachter parkeergarages), gaan naar de binnenhofzijde over in gestucte gevels voorzien van witte verf (ral 9010). Er zijn zes blokken die allen aan de buitenschil donkere bakstenen gevels hebben en lichte binnenhofgevels. Het levert een zeer grafisch beeld op. De zes verschillende bouwvolumes zijn verschillend van hoogte en met elkaar verbonden door middel van loopbruggen die zijn voorzien van groengeel en lichtblauw transparant glas hekwerk. Als ze langs en door elkaar worden gezien, ontstaat de derde kleur groen. De vloer van het gemeenschappelijke vlak is van hout.

Bijzonder aan het complex is dat de grootste kleurrijkheid zich afspeelt aan het zesde blok direct aan de Ring. Deze gevel heeft een knallende kleurrijkheid die door geen terloopse omstander uit Slotervaart gezien kan worden: vooral de auto's op de Ring zien van dichtbij en met tachtig kilometer per uur vele roze kleurnuances. En natuurlijk de bewoners die in en uit gaan. De kleur accentueert letterlijk de entreezijde. De dichte gevel is samengesteld uit verschillende roze gekleurde en blank glazen panelen, gecombineerd met diverse roze en witte verfkleuren erachter in de galerij waardoor vele nuances ontstaan. Gezamenlijk vormen zij een cirkel over het gehele gevelvlak. Het is een prachtige wand waar niemand zich ook maar aan zou kunnen storen omdat het direct aan het talud van de ringweg ligt: een oranje plint met roze interieurs en gevelvlakken erboven. Hier is kleur prettig zichtbaar en niet weggedoken op een wand in het interieur. Vrij gewaagd en uitdagend.

VITALISERENDE ACCENTEN

Enkele bedrijfsgebouwen spelen qua kleur een belangrijke accent-rol: ze geven de wijk dynamiek en eigentijdsheid. Voorbeelden hiervan zijn Vliegbasis de Huygens, gelegen naast het Jatopa complex, Lumen en het eigenzinnig opgeknapte Ilse gebouw. Hier zijn gestreepte glaspanelen voor de oude, ook gestreept geschilderde gevels geplaatst waardoor een OpArt effect ontstaat bij bewegen langs het gebouw. Deze drie bestaande panden zijn opgehoopt om jonge creatieve ondernemers te trekken. Ze verlevendigen het kleurenpalet van Slotervaart positief.

RECENTE STUDIES NAAR KLEUR IN NEDERLAND

Onlangs deed architectenbureau UNStudio een voorstudie, in opdracht van het Aesthetic Center van Akzo-Nobel, naar de esthetische, sociale, culturele en technologische betekenis en belang van kleur in de buitenruimte. UNStudio verwoordt in deze voorstudie drie kernpunten voor kleurgebruik van de toekomst:

- 1 Kleur als culturele verbinder: geeft de groep identiteit
- 2 Kleur als sociale activator bij evenementen
- 3 Kleur als publiekstrekker: als oriënterend element, om je weg te vinden in de stad.

AkzoNobel liet via de website Peil.nl van Maurice de Hondt ook onderzoek doen naar de waardering van kleurgebruik in steden. Hieruit blijkt dat 49 procent van de bewoners vindt dat de binnensteden te grauw en te grijs zijn. 64 procent van de mensen vindt dat steden aantrekkelijker worden als er meer kleur wordt toegepast wordt in de buitenruimte.

CONCLUSIE

Kleur als vitaliserend element speelt in de vernieuwing en herstructurering van de buitenruimte van Slotervaart voorsnog geen rol van belang. De vernieuwingen gaan nog jaren door. Hopelijk kan de behoudende trend worden bijgestuurd naar een speelsere vorm van kleur- en materiaalgebruik in de woningbouw. In het licht van de opgaven met betrekking tot conservatief islamitische krachten en de daarbij behorende behoudende en conventionele levenshouding, gecombineerd met een wat kansarmere bevolkingssamenstelling in Slotervaart, zou er nagedacht kunnen worden over de impact waarmee architectuur de geest kan sturen. In kleur- en materiaaluitdrukking lijkt de huidige nieuwbouw, pragmatisch en trendvolgend, vooral een verbinding aan te gaan met de architectuur uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Het beantwoordt onvoldoende aan de roep om kleur anno 2009.

Ik hoop dat toekomstige gemeenschapsgebouwen als scholen, cultuur-, jeugd- en sportcentra meer identiteit en gezicht zullen geven aan de openbare ruimte. Goed toegepaste kleur kan een groter besef van identiteit en je thuisvoelen creëren. De recente onderzoeken bevestigen het belang en de potentie van intelligent kleurgebruik.

Het zou een gemiste kans zijn om een monotone bruingrijze zwartekousenkleur over de vernieuwde woonomgeving te trekken, alleen omdat deze kleuren nu toevallig hip zijn en daardoor gemakkelijk liggen bij beslissers. Kleur is veel basaler. Meer als ademen of muziek. Kleur biedt ruimte om creatief na te denken omdat kleur beweeglijk is. Kleur is het ervaren van licht. En dat is een prettig werkbare metafoer voor geloof in diversiteit en veelkantigheid. Het benadrukt de noodzaak voor het stadsdeel op alle vlakken haar kleurrijkheid te tonen. ■

Beata Franso is beeldend kunstenaar en maakt kleur- en materiaaltoepassingen voor corporaties, architecten en overheden. www.franso.com

Bronnen:

- Twaalf kleurstellingen, Alfons Cock en Floor van Dusseldorp, Stichting Kleur Buiten, <http://www.kleur-buiten.nl/kleurst/kleurst.html>
- UNStudio Colourstudy voor AkzoNobel, http://www.unstudio.com/media/articles_for_download
- Colour for architecture today, Tom Porter and Byron Mikellides, 2008, Taylor & Francis
- De Bomentaal van Slotervaart, uitgegeven door Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Slotervaart 2009, onder redactie van Frank de Josselin de Jong